

Luhačovický architektonický manuál – potenciál pro dané místo a překážky při jeho tvorbě

Bc. Dominika Brázdilová

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta multimediálních komunikací

Ateliér Arts Management

Akademický rok: 2024/2025

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Bc. Dominika Brázdilová
Osobní číslo:	K22446
Studijní program:	N0288P310001 Arts Management
Forma studia:	Kombinovaná
Téma práce:	Luhačovický architektonický manuál – potenciál pro dané místo a překážky při jeho tvorbě

Zásady pro vypracování

1. Zpracujte rešerši literatury vztahující se k danému tématu.
2. Stanovte výzkumné otázky a cíle diplomové práce.
3. Proveďte kvalitativní výzkum a následnou analýzu zjištěných dat.
4. Vyhodnoťte výsledky vyplývající z kvalitativního výzkumu.
5. Na základě zjištěných dat a výsledků šetření vyvoďte závěry a navrhněte doporučení vztahující se k tématu práce.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- GYMPEL, Jan a BREITLING, Stefan. *Dějiny architektury: od antiky po současnost*. V Praze: Slovart, 2013. ISBN 9788073917838.
- SENNETT, Richard, KRATOCHVÍL, Petr (ed.). *Architektura a veřejný prostor: texty o moderní a současné architektuře IV*. Praha: Zlatý řez, 2012. ISBN 9788090382640.
- HLAVÁČKOVÁ, Petra; SVOBODOVÁ, Šárka a VALDHANSOVÁ, Lucie. *Brněnský architektonický manuál: průvodce architekturou 1918-1945*. Druhé doplněné vydání. [Brno]: Dům umění města Brna, 2017. ISBN 978-80-7009-179-1.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Eva Vázalová Gartnerová, Ph.D.**
Ateliér Arts Management

Datum zadání diplomové práce: **31. října 2024**
Termín odevzdání diplomové práce: **23. května 2025**

L.S.

Mgr. Josef Kocourek, Ph.D.
děkan

Mgr. Jana Ovčáčková, Ph.D.
vedoucí ateliéru

Ve Zlíně dne 2. prosince 2024

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění bez ohledu na výsledek obhajoby;
- diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- jedno vyhotovení diplomové práce v listinné podobě bude ponecháno Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně k uložení;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá; neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji, že

- jsem na diplomové práci pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem řádně citoval(a); v případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor;
- odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou obsahově totožné.

Ve Zlíně, dne

.....

podpis autora

ABSTRAKT

Diplomová práce s názvem „Luhačovický architektonický manuál – potenciál pro dané místo a překážky při jeho tvorbě“ se zabývá možností vytvoření architektonického manuálu pro město Luhačovice. Cílem práce je zjistit potenciál města pro tvorbu samostatného manuálu a identifikovat konkrétní překážky a výzvy, které se v procesu jeho tvorby mohou objevit. V teoretické části práce je přiblíženo téma architektury a významu architektonických manuálů. Praktická část se věnuje již existujícím architektonickým manuálům a zahrnuje rozhovory s tvůrci manuálů z různých měst. Přibližuje začátky tvorby, prvotní myšlenky a překážky, kterým autoři museli čelit. Projektová část pokládá základy pro tvorbu Luhačovického architektonického manuálu a obsahuje návrh komunikační strategie. Práce má za cíl přispět k obecnému povědomí o významu architektonických manuálů v ochraně a rozvoji městského prostředí a zdůraznit jejich roli v udržování identity a charakteru měst.

Klíčová slova: architektura, manuál, architektonický manuál, Luhačovice, kulturní dědictví

ABSTRACT

The diploma thesis entitled “Architecture Manual – potential for the city of Luhačovice and barriers in its creation” deals with the possibility of creating an architectural manual for the town of Luhačovice. The aim of the thesis is to determine the potential of the city for the creation of a separate manual and to identify specific barriers and challenges that may arise in the process of its creation. In the theoretical part of the thesis the topic of architecture and the importance of architectural manuals is introduced. The practical part focuses on existing architectural manuals and includes in-depth interviews with manual creators from different cities. It looks at the beginnings of the creation, the initial ideas and the obstacles they had to face. The project part lays the foundations for the creation of the Luhačovice Architectural Manual and includes the design of communication strategy. The work aims to contribute to a general awareness of the importance of architectural manuals in the protection and development of the urban environment and to highlight their role in maintaining the identity and character of cities.

Keywords: architecture, manual, architectural manual, Luhačovice, cultural heritage

Děkuji Mgr. Evě Gartnerové, Ph.D., za pomoc a podporu při vedení diplomové práce. Mé poděkování patří také všem účastníkům rozhovorů, kteří mi pomohli získat údaje pro výzkumnou část práce a byli nanejvýš ochotní a laskaví.

OBSAH

ÚVOD.....	11
1 ARCHITEKTURA.....	12
1.1 VÝZNAM ARCHITEKTURY	13
1.2 ARCHITEKTURA JAKO NÁSTROJ IDENTITY A NARATIVU MĚSTA.....	14
2 ARCHITEKTURA V ČESKÉ REPUBLICE	16
2.1 ARCHITEKTURA V LUHAČOVICÍCH	17
2.1.1 Dušan Jurkovič.....	18
2.1.2 Bohuslav Fuchs	18
2.1.3 Emil Králík.....	19
2.1.4 Oskar Poříška	19
2.1.5 František Roith.....	19
3 ARCHITEKTONICKÉ MANUÁLY	21
3.1 DEFINICE ARCHITEKTONICKÉHO MANUÁLU.....	21
3.2 VÝZNAM ARCHITEKTONICKÝCH MANUÁLŮ	22
3.3 EXISTUJÍCÍ ARCHITEKTONICKÉ MANUÁLY	23
4 METODIKA PRÁCE	25
4.1 CÍL PRÁCE	25
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	25
4.3 METODA VÝZKUMU.....	26
4.4 LIMITY VÝZKUMU	26
5 ARCHITEKTONICKÝ POTENCIÁL MĚSTA LUHAČOVICE	27
6 ROZHOVORY S TVŮRCI MANUÁLŮ	28
6.1 PODMÍNKY PRO VZNIK MANUÁLŮ A ZAČÁTKY TVORBY	28
6.2 PŘEKÁŽKY V PRŮBĚHU TVORBY MANUÁLU	30
6.3 KLÍČOVÉ KROKY	32
6.4 POHLED RESPONDENTŮ NA POTENCIÁL LUHAČOVICKÉHO ARCHITEKTONICKÉ MANUÁLU.....	34
7 KOMUNIKAČNÍ STRATEGIE LUHAČOVICKÉHO ARCHITEKTONICKÉHO MANUÁLU	36
7.1 CÍLE KOMUNIKACE.....	36
7.2 CÍLOVÉ SKUPINY	37
7.3 KLÍČOVÁ SDĚLENÍ.....	38
7.4 NÁSTROJE A KANÁLY	39
7.4.1 Webové stránky.....	39
7.4.2 Sociální sítě	40
7.4.3 Tištěná brožura.....	45

7.4.4	Komentované procházky	45
7.4.5	Místní média.....	46
7.4.6	Workshopy pro školy a veřejnost.....	46
7.5	VIZUÁLNÍ IDENTITA.....	47
ZÁVĚR.....		49
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY		50
SEZNAM OBRÁZKŮ		53
SEZNAM PŘÍLOH.....		54

ÚVOD

Architektura není jen kulisou každodenního života, ale je jeho součástí. Utváří vztah člověka k místu, nese kulturní paměť a v konečném důsledku ovlivňuje i kvalitu života. Architektonické manuály pomáhají uchovat hodnoty, které tvoří identitu místa a mohou být nástrojem, jak podporovat dlouhodobě udržitelný rozvoj měst, který respektuje jeho dědictví. Pokud lidé porozumí tomu, proč je určité místo výjimečné, snáze se zapojí do jeho ochrany i rozvoje.

V diplomové práci se autorka zabývá potenciálem architektonického manuálu pro město Luhačovice, které je nositelem silného genia loci a vrstevnaté architektonické historie. Je to město, kde se prolínají stopy Jurkovičovy lidové secese s funkcionalismem Bohuslava Fuchse a poválečnou výstavbou. Luhačovický architektonický manuál by neměl být pouze technickým dokumentem, ale může se stát oblíbeným společníkem místních obyvatel, budoucích návštěvníků města a obdivovatelů architektury. Diplomová práce se dále zaměřuje na analýzu potenciálu a významu Luhačovického architektonického manuálu jako nástroje pro představení a popularizaci architektury pro návštěvníky i obyvatele města. Cílem je nejen identifikovat možnosti, které tato iniciativa přináší pro Luhačovice, ale také definovat překážky a výzvy, které se mohou objevit během procesu tvorby manuálu. Autorka v práci představuje již existující manuály, realizuje rozhovory s tvůrci manuálů a shromažďuje informace o postupu pro jejich tvorbu. Během procesu tvorby se objevují různorodé výzvy, které mohou zahrnovat omezené finanční možnosti, malou podporu od institucí nebo velkou časovou náročnost. Autorka diplomové práce zjišťuje rozsah překážek a zároveň je konkretizuje a shromažďuje pro sebe i potenciální tvůrce nových manuálů. Diplomová práce se opírá o kombinaci teoretických poznatků a praktických analýz s cílem poskytnout komplexní pohled na problematiku tvorby manuálu.

1 ARCHITEKTURA

Od samých počátků lidské kultury nachází člověk ve formách umění prostředek k vyjádření, a architektura nepochybně patří mezi ně. Gypsel zdůrazňuje, že architektura může být považována za první výtvarné umění, z něhož později vzešla malba a sochařství. Vývoj v těchto oblastech probíhal v těsném propojení, což dokládají fresky a další výzdoby na interiérech a fasádách budov již od antických dob. Ne každá budova může mít reprezentativní vzhled a působit velkolepě, ale každá z nich nese v sobě něco, co odráží dobu, ve které byla postavena, nebo osobitý rukopis svého stavitele. Různá historická období byla charakterizována odlišnou architekturou, což ukazuje na různé cíle a potřeby vládnoucích skupin. Architekt tak ve své práci představuje nejen své umělecké vyjádření, ale také tehdejší požadavky a nároky zadavatele. Postupně se se specifickými dobovými požadavky vyvíjely a vytvářely architektonické styly, jaké známe dnes. Architektura je předmětem zájmu obdivovatelů umění, a proto se stává předmětem prohlídek.¹

Podle Pechara se architektura zabývá harmonickým vytvářením hmotného prostředí a tvůrčím způsobem spojuje funkční, konstrukční, technické a ekonomické otázky s uměleckými. Patří jak k vědeckým, tak uměleckým oborům.²

Pojsl a Londin tvrdí, že architektura se liší od stavitelství svou uměleckou formou a za skutečnou architekturu považují pouze stavby, které v sobě spojují účelnost a estetickou formu v harmonický celek.³

V dnešní době architektura zahrnuje širokou škálu disciplín, jako jsou urbanismus, stavební inženýrství a ekologie nebo historie umění. Lze ji chápat jako propojení estetiky a funkčnosti. Vyvíjela se spolu s civilizací – od starověkých chrámů a pyramid přes gotické katedrály a renesanční paláce až po moderní mrakodrapy a chytré domy. Každá éra přinesla nové technologické inovace a filozofické přístupy k výstavbě. Dnes architektura stále více reflektuje ekologické výzvy a potřeby moderní společnosti a úzce se pojí s tématem veřejného prostoru, které přitahuje pozornost teoretiků, tvůrců i politiků.

Podle Oriola Bohigase: Městský prostor nelze chápat jako krajinu – nejde o umělý obraz přírody ani její napodobeninu. Je to svébytný architektonický celek, který se utváří na základě specifických návrhových principů a metod. Jeho podoba odráží kulturní hodnoty,

¹ GYMPEL, *Dějiny architektury*, 2013, s. 6.

² PECHAR et al., *Učebnice architektury pro 3. ročník Středních průmyslových škol stavebních*, 1981, s. 10.

³ POJSL a LONDIN, *Dvanáct století naší architektury*, 2003, s. 7.

společenské potřeby a historický vývoj, a proto je třeba k němu přistupovat jako k formě architektury, nikoli přírodní scénérii. „Městský prostor není krajinou, to znamená, že není umělou nebo napodobivou verzí přírody. Je to architektura se všemi svými atributy, odpovídající příslušným projektovým metodám a vycházející z kulturních a sociálních cílů.“⁴

Architektura je dnes komplexní disciplína propojující estetiku, funkčnost a technologie napříč obory, jako jsou urbanismus, ekologie nebo dějiny umění. Zvláštní pozornost je v současnosti věnována veřejnému prostoru, který je místem pro interakci a posilování komunitního ducha. Jeho kvalita ovlivňuje celkovou atraktivitu města.

1.1 Význam architektury

Architektura je víc než jen navrhování a stavba budov – je to kulturní, společenský a umělecký projev toho, jak lidé utvářejí prostředí kolem sebe. Ve své podstatě architektura odráží hodnoty, potřeby a identity společností napříč časem. Zahrnuje funkčnost, estetiku, technologie a lidské zkušenosti. Skutečná architektura není jen o přístřeší, ale o vytváření prostorů, které ovlivňují chování, emoce a vnímání. Slouží jako zrcadlo historie, nástroj komunikace a často i jako vize budoucnosti. Architektura také přispívá k jedinečné atmosféře míst (*geniu loci*), utváří náš vztah k okolí a interakci mezi komunitami.⁵

Podle Alaina De Bottona se víra ve význam architektury zakládá na uvědomění, že jsme, v dobrém i špatném, různí lidé na různých místech, a na přesvědčení, že úkolem architektury je poskytnout nám živý obraz toho, jací bychom měli být.⁶ Za hlavní úkol architekta bylo dříve považováno stvoření krásy, ale nebylo tomu tak vždycky. „Přes tisíc nesouvislých let v historii Západu byla krásná budova synonymem klasické budovy, stavby s chrámovým průčelím, zdobené sloupy, opakovanými poměry a symetrickou fasádou.“⁷

Dnes veřejná architektura plní mnohostrannou funkci při utváření identifikace města. Odráží jeho kulturní a historickou minulost, podporuje občanskou hrdost a harmonii, ovlivňuje panorama města a přináší finanční výhody. Citlivým navrhováním a zachováním veřejných budov a prostor mohou města posílit svou specifickou identitu a zároveň se přizpůsobit vyvíjejícím se potřebám a aspiracím svých občanů. Pochopení pozice veřejné architektury

⁴ SENNET a KRATOCHVÍL, *Architektura a veřejný prostor: texty o moderní a současné architektuře IV.*, s. 95.

⁵ GOWANS a SCRUTON, *architecture*, 2025.

⁶ BOTTOM, *Architektura štěstí: tajné umění zařídit si život*, 2010, s. 13.

⁷ Tamtéž, s. 29.

při identifikaci města je důležité pro urbanisty, architekty a politiky, kteří se snaží vytvořit živé městské prostředí.⁸

Na webu archdaily.com lze najít 123 definic architektury od významných osobností spojovaných s architekturou. Příklady některých definic:

„Architecture is a form-maker, problem-solver and environment-creator, and the international exposition is its laboratory.“ – Ada Louise Huxtable in New York Times

„Architecture is a social art. And as a social art, it is our social responsibility to make sure that we are delivering architecture that meets not only functional and creature comforts, but also spiritual comfort.“ – Samuel Mockbee

„Architecture is like the picture of Dorian Gray: It can look beautiful in public, while somewhere out of sight its true soul withers and rots.“ – Lance Hosey in Architect⁹

1.2 Architektura jako nástroj identity a narativu města

Architektura má moc nejen vytvářet fyzické prostředí, ale také formovat kolektivní paměť a vytvářet příběh, který město vypráví samo o sobě. Je svědkem proměn městské identity, nositelem hodnot, nálad i aspirací dané doby. Identita města je mnohostranný pojem, který ztělesňuje jedinečný charakter, dědictví a hodnoty městského prostoru a odlišuje jej od jiných lokalit. Vytváří se v průběhu času prostřednictvím souhry architektury, tradic, společenských hodnot a kolektivní paměti obyvatel.¹⁰

Každý dům, ulice nebo lázeňský pavilon může být chápán jako kapitola ve vyprávění o městě, které se odehrává nejen v prostoru, ale i v čase. V tomto duchu lze přistupovat i k Luhačovickému architektonickému manuálu, který by měl překračovat běžný rámec „pravidlového dokumentu“. Nemělo by jít o pouhý soupis objektů, výčty stylových znaků či kartotéku významných autorů. Manuál se stává nástrojem městského storytellingu – vypráví, propojuje, vysvětluje. Nabízí interpretaci místa, nikoliv jeho mechanické popsání. Jako kurátor architektonické paměti zpřítomňuje minulost, a to nikoliv odosobněně, ale způsobem, který aktivně zapojuje čtenáře, obyvatele města i návštěvníky. Luhačovice mají to štěstí, že se v jejich urbanistickém a architektonickém vývoji koncentrují výjimečné osobnosti a výrazné stylové vrstvy. Každá z těchto etap je zároveň i svědectvím o myšlenkových proudech, proměně společnosti, vývoji vnímání krajiny. Manuál může

⁸ *The Role of Public Architecture in Shaping Urban Identity.*

⁹ QUINTAL, *Architecture is... 121 definitions of architecture*, [2015].

¹⁰ NURSANTY, *Shaping City Identity: The Role of Built Environment Quality*, [2024].

fungovat jako rozcestník, který tyto vrstvy pomáhá odkrývat a zasazovat do kontextu. Je to pozvánka k zamyšlení se nad tím, proč vypadá město právě takto a co nám tím vlastně říká. Zásadním rysem manuálu je, že umožňuje poznávání příběhu města v terénu. Skrze tematické trasy, QR kódy, medailonky architektů nebo audioprůvodce vede uživatele k tomu, aby se stali aktivními čtenáři prostoru. Vzniká tím živý kontakt mezi jednotlivcem a městskou strukturou – kontakt, který může vést k hlubší sounáležitosti s místem, k pocitu zakořenění. Z této perspektivy přestává být architektonický manuál pouze statickým materiálem. Stává se médiem paměti i nástrojem sdílení městské identity. V dnešní době, kdy se urbanismus i cestovní ruch stále častěji pohybují mezi spektaklem a instantní atraktivitou, představuje takový manuál promyšlený a citlivý nástroj, jak znovu vyzdvihnout význam autenticity, kontextu a příběhů skrytých za fasádami. V konečném důsledku tak architektonický manuál nepomáhá jen chránit a prezentovat architekturu – pomáhá uchovávat paměť, kultivovat vnímání a vytvářet vztah k místu.

2 ARCHITEKTURA V ČESKÉ REPUBLICE

Architektura v českých zemích prošla během staletí pozoruhodným vývojem, který velmi dobře odráží jak společenské, politické a kulturní proměny, tak také evropské a lokální vlivy. Od prvních románských staveb, které byly pevné, jednoduché a úzce spjaté s církevním životem (např. rotundy a baziliky), se architektura začala vyvíjet směrem k dynamičtějším formám gotiky. Ačkoli románské památky lze nalézt roztroušené po většině území České republiky, teprve gotická architektura výrazně ovlivnila podobu krajiny i sídelní struktury, jak ji známe dnes. Gotické hrady – ať už zachované či v podobě zřícenin – tvoří nedílnou součást panoramatu české krajiny, zatímco gotické kostely a katedrály se staly přirozenými dominantami měst a obcí.¹¹ Gotické stavby, jako jsou chrám sv. Barbory v Kutné Hoře nebo katedrála sv. Víta, zaujmou svou výškou, štíhlostí a propracovanými detaily. Zatímco tři století gotiky výrazně proměnily tvář zemí Koruny české, příchod renesance se nesl v podstatně umírněnějším duchu. V prvních desetiletích 16. století se nový sloh prosazoval spíše pozvolna, často jen prostřednictvím jednotlivých prvků, jako jsou portály či ostění oken, a to paralelně s dozívající pozdní gotikou. Výstižným příkladem této stylové syntézy je již samotný počátek renesance – kombinace renesančních oken s pozdně gotickou klenbou ve Vladislavském sále na Pražském hradě.¹² Barokní období, které následovalo, bylo mnohem dramatičtější. Prvky barokní estetiky se na našem území začínají objevovat již během období manýrismu, zejména za vlády Rudolfa II. Skutečný nástup baroka jako komplexního stylu však přerušila následná třicetiletá válka. Teprve ve druhé polovině 17. století se baroko začíná plně rozvíjet a od konce 17. do poloviny 18. století u nás vznikají vrcholná díla nejvýznamnějších osobností české barokní architektury.¹³ Stavby jako Klementinum v Praze nebo poutní kostel na Zelené hoře se snažily oslnit monumentalitou, pohybem a světlem. V 19. století se architektura obrací ke kořenům. Objevuje se historismus, tedy návrat k předchozím stylům jako je neogotika nebo neorenesance. Na konci 19. století však mezi umělci, včetně architektů, narůstal pocit, že opakované snahy o navázání na historické slohy nevedou k inovaci, ale spíše k vyčerpání a formální prázdnotě. Mladá generace proto hledala nové výrazové prostředky a odmítala pokračovat v akademickém přepisování klasických vzorů. Česká secese čerpala nejen ze zahraničních inspirací, ale také z domácích kulturních a estetických tradic. Důležitým pramenem se stal odkaz lidové

¹¹ DVOŘÁČEK, *Gotický sloh*, 2005, s. 5.

¹² DVOŘÁČEK, *Renesanční sloh*, 2005, s. 5.

¹³ DVOŘÁČEK, *Barokní sloh*, 2005, s. 6

architektury, který se výrazně promítl například do tvorby Dušana Jurkoviče, ale v určité míře i do díla Jana Kotěry.¹⁴

Zcela nové paradigma pak nastupuje po roce 1918 s příchodem modernismu. Od počátku 20. století se vývoj architektury v českých zemích označuje jako moderní architektura, přestože pojem není pro celé období zcela přesný. V užším smyslu „česká moderna“ označuje specifický směr spojený především se skupinou architektů kolem Jana Kotěry na počátku 20. století. Moderní architektura se dál vyvíjela od pozdní secese přes národní styl a architektonický kubismus až k funkcionalismu. Tento přirozený vývoj narušila druhá světová válka a následně socialistický realismus, který deformoval architektonickou tvorbu. Po roce 1989 architektura čelí problémům spojeným se setrvačností minulého režimu a nekritickým přejímáním módních trendů, přičemž nejvýraznější stavby často pocházejí od zahraničních architektů.¹⁵

Mnohé realizace se snažily být aktuální a „světové“ tím, že přebíraly zahraniční vzory často bez hlubšího kontextu. Období let 2000–2010 se pak ukázalo být zkouškou skutečných možností české architektury – prověřovalo, jaké výzvy je české prostředí schopné zvládnout nejen po stránce odborné, ale také s ohledem na dostupné zdroje, technologickou vyspělost či rozhodovací schopnost veřejné správy. Do současných staveb se stále výrazněji promítá ekologická aspekt. Projevuje se jak inovativním využíváním tradičních úsporných řešení, tak kombinací vyspělých technologií s přírodními prvky, jako jsou vegetační systémy, vodní plochy či přístupné zelené střechy. Současná architektura tak integruje požadavky na úspornost výstavby i provozu, flexibilitu, možnost snadné demontáže a rozebrání s cílem zajistit dlouhodobou udržitelnost a odolnost budov.¹⁶

2.1 Architektura v Luhačovicích

Architektura lázeňského města Luhačovice je mimořádně pestrá, přesto však citlivě zakomponovaná do okolní krajiny. Její výjimečnost spočívá nejen ve stylové rozmanitosti, ale především v celkové harmonii prostředí.

Současný šarm a jedinečný ráz Luhačovic pramení především z dochovaného architektonického odkazu Dušana Jurkoviče.¹⁷

¹⁴ DVOŘÁČEK, *Secese*, 2005, s. 6, 8.

¹⁵ DVOŘÁČEK, *Moderní architektura*, 2005, s. 6.

¹⁶ ŠEVČÍK, BENEŠ, *Současná česká architektura*, [2011].

¹⁷ HORNÁKOVÁ, PETRÁKOVÁ, *Jurkovičovy Luhačovice (sný a skutečnost)*, 2007, s. 9.

Kontrastem k malebné, ornamentální a romantizující Jurkovičově architektuře, jsou funkcionalistické stavby Bohuslava Fuchse. Zatímco Jurkovič stavěl v duchu národní secese, s inspirací ve slovenské a valašské lidové architektuře a jeho stavby jsou barevné, dekorativní, organické a poetické, Fuchsův přístup byl zcela jiný – moderní, racionální, až strohý. Protikladná řešení Jurkoviče a Fuchse se v Luhačovicích nedostávají do konfliktu, ale naopak společně utvářejí architektonickou hloubku Luhačovic.

2.1.1 Dušan Jurkovič

Dušan Jurkovič je s Luhačovicemi neoddělitelně spjat jako architekt, který jim vtiskl nezaměnitelný architektonický výraz. Jeho architektura není jen formální okrasou, ale je součástí širšího konceptu – lázně jako místo duševní i tělesné obnovy, kde architektura podporuje léčebný pobyt. Působení v Luhačovicích mezi lety 1901 a 1907 se pro Dušana Jurkoviče stalo důležitou etapou. Mezi lety 1902–1907 postavil v Luhačovicích devět zcela nových staveb a dalších pět stávajících objektů přestavěl. Po celou dobu čelil omezeným finančním možnostem společnosti Lázní luhačovických, přesto dokázal vytvořit zcela originální architektonickou syntézu. S neobyčejným citem pro detail spojil na první pohled nesourodé vlivy – folklorní inspiraci se secesí metropole. Díky Jurkovičovu jedinečnému přístupu se v Luhačovicích zrodil prostor, který podpořil vznik koncepce společného československého národa, kde se lidové umění stalo důležitým pojítkem.¹⁸

Mezi Jurkovičovy nejvýznamnější luhačovické stavby patří Jurkovičům dům, Vodoléčebný ústav a říční a sluneční lázně, Jestřabí, Vila Valaška a Chaloupka.

2.1.2 Bohuslav Fuchs

Bohuslav Fuchs patřil k předním českým architektům, urbanistům a pedagogům 20. století. Svá nejvýznamnější díla vytvořil v období meziválečné avantgardy, kde se stal klíčovou osobností českého funkcionalismu, tzv. brněnské architektonické školy. Za první republiky sehrál jako architekt významnou roli také v Luhačovicích, kde navrhl řadu moderních a na svou dobu progresivních staveb. Penziony Avion, Viola, Radun, Iva a Sáva představují výrazný příklad funkcionalistické architektury v luhačovickém kontextu. Již v době svého vzniku upoutaly pozornost odborné i laické veřejnosti svým neobvyklým pojetím a jasným odklonem od tradičních lázeňských forem. Jejich architektonická jednota a světlé fasády vedly k tomu, že se část lázeňské zástavby v okolí pramene Aloiska začala označovat jako

¹⁸ Tamtéž, s. 9, 10.

tzv. „Bílá čtvrť“. Další stavbou Bohuslava Fuchse je vila Sáva, inspirovaná svěžím architektonickým stylem přímořských letovisek. Měla sloužit jako modelový příklad moderní lázeňské stavby, která propojuje estetickou jednoduchost s ekonomicky efektivní výstavbou.¹⁹

2.1.3 Emil Králík

Raná tvorba Emila Králíka nesla znaky secese a vídeňské moderny. Jeho nejvýraznější stavbou v Luhačovicích je Dům Bedřicha Smetany dokončený v roce 1909.

„Luxusní třípodlažní hotel byl zbudován ve stylu geometrické secese. Z původního návrhu byla realizována jen centrální část s lodžiemi. Stavba má vynikající uměleckořemeslné vybavení včetně schodišťových vitráží, dekorativní výmalby, keramických obkladů, svítidel a dvevního kování. Autorem fajánsových figurálních reliéfů je Otakar Španiel, kovové prvky na fasádě vyrobila Vulkania Prostějov. V podlaží schodišťové haly je busta skladatele Bedřicha Smetany od V. Maška.“²⁰

V pozdějším období, konkrétně v letech 1926–1928, vznikla podle jeho návrhu budova Ředitelství lázní, již ve stylu funkcionalismu, který dokládá proměnu jeho architektonického jazyka.²¹

2.1.4 Oskar Poříška

Oskar Poříška byl brněnský architekt, který se ve své tvorbě zaměřoval na obytné, administrativní, školské i dopravní stavby, přičemž vycházel z principů funkcionalismu. V letech 1940–1950 vznikl podle jeho návrhu komplex Velké a Malé kolonády, doplněný o cukrárnu, vyšetřovací ústav a halu Vincentky. Tento architektonický soubor citlivě uzavírá prostor Lázeňského náměstí a zároveň vytváří harmonické propojení městského prostředí s okolní přírodou.²²

2.1.5 František Roith

František Roith byl významný představitel tzv. oficiální pražské architektury v monumentálně akademickém duchu. Jeho stavby vynikají jednoduchou, objemově vyváženou kompozicí, důrazem na obkladové materiály a členění pomocí pilastrů.

¹⁹ HORŇÁKOVÁ, PETRÁKOVÁ, *Architekt Bohuslav Fuchs a Luhačovice*, [2021].

²⁰ PETRÁKOVÁ, HORŇÁKOVÁ, *Emil Králík*.

²¹ Tamtéž.

²² PETRÁKOVÁ a HORŇÁKOVÁ, *Oskar Poříška*.

Společenský dům na Lázeňském náměstí v Luhačovicích byl v tehdejších pramenech označován za nejmodernější stavbu svého druhu v Evropě.

„Dispozici Společenského domu určil v regulačním plánu lázní již Dušan Jurkovič. Práce na stavbě započaly roku 1934, realizací stavby byl pověřen brněnský stavitel Neděla. Symetrický, horizontálně pojatý čtyřpodlažní objekt v monumentálně akademickém stylu s oválným tanečním parketem, krytými terasami a orchestřištěm slouží jak společenským, tak ubytovacím a stravovacím účelům. Je vybaven stylovými detaily z ušlechtilých materiálů.“²³

²³ PETRÁKOVÁ a HORŇÁKOVÁ, *František Roith*.

3 ARCHITEKTONICKÉ MANUÁLY

Manuály představují volně dostupnou informační platformu v podobě rozsáhlé webové databáze staveb a také základních architektonických stezek. Poskytují informace o vybraných stavbách a architektonických celcích, které jsou zprostředkovány pomocí map, autorských textů, archivních plánů a historických i současných fotografií. Databáze kromě detailních informací o jednotlivých stavbách nabízí také profily architektů a umělců, kteří se na jejich vzniku podíleli.

„Jedním z prvních počinů, který lze považovat za jakéhosi předchůdce manuálů, byl (a je) web Ústí – Aussig, který v roce 2004 založil architekt Matěj Páral s cílem zmapovat (především moderní) architekturu Ústí nad Labem. Příkladem se chopily nezávislé iniciativy v dalších původně německých městech na severu republiky a vznikly sesterské weby Teplice – Teplitz, Liberec – Reichenberg a Litoměřice – Leitmeritz. Ve všech případech se podařilo vystavět odborně solidní databáze místní architektury. Motivací jejich autorů bylo především prohloubit vztah místních k jejich městu, čtvrti, ulici, domu, který je v oblasti Sudet, odkud bylo po válce vyhnáno původní německojazyčné obyvatelstvo, velmi nesamozřejmý.“²⁴

3.1 Definice architektonického manuálu

Aktuálně existuje v České republice jedenáct architektonických manuálů. Princip manuálu je stejný, ale každé město má svou vlastní unikátní definici, která nejvíce odpovídá pojetí manuálu daného místa.

V Opavě ho popisují takto: „Opavský architektonický manuál (OPAM) je interaktivní databáze mapující architekturu Opavy od vzniku moderního města po současnost. Základ databáze tvoří medailonky architektů, stavitelů a objektů. Dále také stezky neboli doporučené trasy, po kterých je možné se vydat a komfortně čerpat informace o stavbách.“²⁵

Plzeň svůj manuál definuje takto: „Plzeňský architektonický manuál (PAM) je odborně popularizační projekt, který mapuje architekturu města přibližně v období let 1914–1948 – stavby rané moderny včetně jejích historizujících, klasicizujících i kubizujících odstínů, objekty rozvíjející národní styl, dekorativismus, purismus i různé polohy funkcionalismu.“²⁶

²⁴ JIRKALOVÁ, *BAM, PAM, LAM, KAM, ZAM...*, [2020].

²⁵ OPAM OPAVA, *O projektu*.

²⁶ PAM PLZEŇ, *O projektu*.

Definice města Litomyšl: „Litomyšlský architektonický manuál (LAM), zaštitěný Městskou galerií Litomyšl, je odborně-popularizační česko-anglická databáze 143 nejvýznamnějších architektonických a uměleckých objektů, souborů staveb i úprav veřejných prostranství, které byly v Litomyšli nebo jejím blízkém okolí realizovány od roku 1900 do současnosti.“²⁷

„Královéhradecký architektonický manuál (KAM, www.kam.hradcekralove.cz), zaštitěný kulturní neziskovou organizací kontrapunkt, z. ú., je odborně-popularizační databáze, která podává ucelený přehled o architektuře, architektonických úlohách, stylovém rejstříku, umělecké výzdobě a urbanismu Hradce Králové v letech 1894–1989. Královéhradecký architektonický manuál pro vás v unikátní on-line databázi dokumentuje moderní architekturu, známé stavby i dosud neobjevené a skryté klenoty, architekty, stavitele a cenná veřejná prostranství a parky, bez nichž si charakter města neumíme představit. Jednotlivé medailony doprovází současná i archivní fotografická dokumentace, která je postupně rozšiřována o audionahrávky. Projekt začal být připravován v roce 2014 a první hesla se na webu objevila v roce 2018.“²⁸

3.2 Význam architektonických manuálů

Architektonický manuál můžeme chápat jako nástroj ochrany a současného rozvoje. Umožňuje definovat hodnoty daného místa, pojmenovat jeho typické znaky a nabídnout vodítka pro nové zásahy tak, aby respektovaly historickou i kulturní kontinuitu prostředí. Na architektonické manuály lze nahlížet jako na formu prezentace architektury přímo v prostoru – podobně jako to demonstroval Jan Šépka svou instalací *Vnímání* na náměstí v Českých Budějovicích, kde dočasnou ohradou kolem Samsonovy kašny nasměroval pozornost kolemjdoucích na jinak přehlížený prvek městského prostoru. Manuály však nabízejí jemnější a trvalejší přístup k těmto cílům – upozornit na hodnotu architektury prostřednictvím fyzického zážitku z místa, který je doplněn o kontext v podobě textů, fotografií a dalších informačních vrstev.²⁹

Rostislav Koryčánek říká: „Smyslem celého snažení není tvorba klasického průvodce architekturou. Tím podstatným motivem je pomocí zprostředkovaného příběhu o vybraných domech proměnit vztah obyvatel ke svému městu a jeho architektuře.“³⁰

²⁷ LAM LITOMYŠL, *O projektu*.

²⁸ KAM HRADCE KRÁLOVÉ, *O projektu*.

²⁹ JIRKALOVÁ, *BAM, PAM, LAM, KAM, ZAM...*, [2020].

³⁰ HLAVÁČOVÁ et al., *Brněnský architektonický manuál 1918–1945*, 2017, s. 6.

3.3 Existující architektonické manuály

Prvním architektonickým manuálem v České republice byl BAM neboli Brněnský architektonický manuál. Veřejnosti je k dispozici od září 2011. Prostřednictvím volně přístupné online databáze, tištěné mapy a odborné publikace poskytuje detailní informace o brněnské architektuře z let 1918–1945. Na webu www.bam.bрно.cz naleznou zájemci – jak odborníci, tak laici – databázi čítající přibližně 400 architektonických objektů doplněnou o jejich přesnou adresu, GPS souřadnice, dostupnost prostřednictvím MHD, památkový status a případné možnosti zpřístupnění. Web rovněž nabízí stručné historické kontexty, informace o stavbách, jejich autorech a původních vlastnících, a to formou krátkých textů i audiozáznamů ke stažení. Databáze je dále doplněna o bohatou fotografickou a plánovou dokumentaci a interaktivní mapu umožňující plánování tematických tras nebo sestavování vlastních architektonických procházek.

„V posledních třech letech byla databáze rozšířena o období 1900–1918 a databáze tedy obsahuje kurátorský výběr objektů zahrnujících téměř celé 20. století, vyjma posledního desetiletí. Po vzoru brněnského průvodce architekturou vznikají podobné projekty i v dalších českých městech: v Plzni je to PAM (<http://pam.plzne.cz>), v Litomyšli LAM (<http://lam.litomysl.cz>), v Hradci Králové KAM (<http://kam.hradcekralove.cz>), ve Zlíně ZAM (zlin.zam.eu), v Jihlavě JAM (<http://jam.jihlava.cz>), v Jičíně AM.Jicin (<http://am.jicin.cz>), Tišnov má TAM (<http://tamtisnov.cz>). V Praze vznikl díky Ústavu dějin Akademie věd ČR architektonický manuál pod názvem Umělecké památky Prahy (<http://umeleckepamatky.udu.cas.cz>), celý okres Přerov je zpracováván jako Architektonický manuál okresu přerovského (<http://amop.cz>) a zatím poslední manuál spustili v Opavě (<http://opam.opava.eu>). V roce 2025 připravují nové manuály města Havlíčkův Brod, Pardubice, Ostrava a jako samostatný projekt vznikne i manuál pro Olšanské hřbitovy.“³¹

Manuál, který je vzdáleností nejblíže k Luhačovicím, je ZAM Zlín neboli Zlínský architektonický manuál. Prostřednictvím vytvořené databáze se zlínský obyvatelé mohou dozvědět více o místě, v němž žijí, ale je také ideálním nástrojem pro turisty. Zároveň je k dispozici i návštěvníkům, kteří přijíždějí do Zlína cíleně za poznáním průmyslových sídel, moderních forem plánování veřejných prostor i baťovské architektury a hledají spolehlivé

³¹ BAM BRNO, *Brněnský architektonický manuál*.

informace koncentrované na jednom místě. Součástí projektu ZAM je také doprovodný program komentovaných prohlídek městem Potkej Zlín!³²

³² ZLÍNSKÝ ARCHITEKTONICKÝ MANUÁL, *O projektu.*

4 METODIKA PRÁCE

Diplomová práce čerpá data prostřednictvím kvalitativního výzkumu. Následující kapitola se věnuje cíli práce, výzkumným otázkám a konkrétní použité metodě.

4.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce je prozkoumat možnosti tvorby architektonického manuálu pro město Luhačovice jako nástroje pro zachování architektonické identity a podporu udržitelného rozvoje města. Práce usiluje o identifikaci potenciálu Luhačovic pro vznik samostatného manuálu a zároveň analyzuje překážky, které se mohou v průběhu jeho tvorby vyskytnout, ať už jde o institucionální, finanční či odborné aspekty. Diplomová práce má teoretickou, praktickou a projektovou část. Teoretická část práce vymezuje literaturu pro základní představení architektury, zejména v České republice, dále pak přibližuje jednotlivé architektonické styly a architektonické manuály. Praktická část práce se věnuje individuálním rozhovorům s tvůrci již existujících architektonických manuálů a následnému vyhodnocení informací. Otázky v rozhovorech jsou směřovány především na osobní zkušenosti s tvorbou manuálů, analýzu potenciálu architektury daných měst a na překážky a výzvy, které se v průběhu tvorby vyskytovaly. V projektové části je autorkou navržena komunikační a vizuální strategie pro potenciální architektonický manuál pro město Luhačovice. Tato část zahrnuje návrh aktivní komunikace s veřejností prostřednictvím sociálních sítí, vizuální styl a jazyk, který bude odpovídat charakteru Luhačovic a jejich architektonického dědictví. Práce tak spojuje teoretické poznání s praktickým návrhem využitelným pro budoucí rozvoj města.

4.2 Výzkumné otázky

Práce bude odpovídat na tyto výzkumné otázky:

VO1: Poskytuje architektura města Luhačovice potenciál pro vytvoření samostatného architektonického manuálu?

VO2: Jaké překážky se nejčastěji vyskytují v procesu tvorby architektonických manuálů?

VO3: Jaké kroky jsou vhodné při tvorbě manuálu s přihlédnutím k minimalizaci překážek a bariér?

4.3 Metoda výzkumu

K naplnění stanoveného cíle bude využita kvalitativní výzkumná strategie, konkrétně forma polostrukturovaných individuálních rozhovorů s autory již existujících architektonických manuálů v České republice.

Výběr této metody je motivován snahou získat hlubší vhled do jejich osobních zkušeností, které se mohou výrazně lišit v závislosti na specifickém kontextu každého města. Právě tyto rozdíly, ale i případné shody, mohou přispět k ověření klíčových poznatků týkajících se časové, finanční a personální náročnosti procesu tvorby manuálu. Zvolená metoda zároveň umožňuje zachytit subjektivní postoje a emoce, které by jiné výzkumné přístupy nemusely dostatečně reflektovat. Rozhovory budou vedeny osobně nebo distančně (telefonicky či online) v závislosti na možnostech autorky diplomové práce a jednotlivých respondentů. Rozhovory budou probíhat na základě předem připravené sady otázek, přičemž respondentům bude ponechán dostatečný prostor k volnému rozvinutí odpovědí. Výzkumný vzorek bude tvořen deseti respondenty, kteří se v minulosti podíleli na tvorbě architektonických manuálů v jiných českých městech a mohou nabídnout relevantní a prakticky využitelné poznatky.

4.4 Limity výzkumu

V případě tohoto výzkumu je třeba vzít v úvahu fakt, že může být limitován ochotou respondentů sdílet určité informace. Vzhledem k tomu, že dotazování tvůrci architektonických manuálů často působí v úzké profesní komunitě a usilují o zachování dobrých vztahů, mohou některé citlivé aspekty své zkušenosti záměrně nekomunikovat nebo zmírnit jejich význam. Tento faktor může ovlivnit úplnost a otevřenost získaných dat.

5 ARCHITEKTONICKÝ POTENCIÁL MĚSTA LUHAČOVICE

Luhačovice jsou živým architektonickým organismem, který vypráví příběh kulturní identity, proměn vkusu a myšlení o prostoru a estetice. Zásadním stavebním kamenem architektonické hodnoty města je osobnost Dušana Jurkoviče, který zde na počátku 20. století vytvořil jedinečný styl kombinující secesi, lidovou architekturu a moderní trendy. Jurkovičovy stavby – zejména Jurkovičův dům, Sluneční lázně a Jestřabí jsou ikonami, které městu vtiskly charakteristickou vizuální identitu. Jurkovičův přístup k architektuře jako nástroji kultivace veřejného prostoru, harmonického s přírodou i duchem místa (tzv. *genius loci*), určil směr pro další generace tvůrců. Na Jurkovičův odkaz navázala ve 30. letech funkcionalistická vlna, která přinesla zcela nový přístup k estetice i využití staveb. Ukázkovým příkladem je Společenský dům či vily v Bílé čtvrti. Tyto stavby dokládají, že Luhačovice byly schopné absorbovat modernistické proudy a přetvořit je ve specifickou lázeňskou architekturu, čímž si zachovaly kulturní kontinuitu. Významnou roli v architektonickém potenciálu města hraje také urbanistická struktura, která stále čitelně reflektuje historický vývoj a respekt k původní krajině. Centrum města s kolonádou a komorními vilami tvoří esteticky příjemný celek, který je ideálním podkladem pro rozvoj tzv. architektonického turismu. V současnosti je architektonický potenciál Luhačovic umocněn rostoucím zájmem o kulturní dědictví, autenticitu místa a alternativní formy turistiky, které preferují poznávání a hlubší vnímání prostoru. Právě zde se otevírá velká příležitost pro využití nástrojů jako je Luhačovický architektonický manuál, který má potenciál stát se kurátorem paměti města i inspirací pro jeho další rozvoj. Z architektonického hlediska lze Luhačovice charakterizovat jako město s bohatou a vrstevnatou identitou, která nabízí nespočet možností pro interpretaci, prezentaci i ochranu. Jejich síla spočívá nejen v jednotlivých ikonických stavbách, ale především v celkové atmosféře místa, kde se střetává historie s přírodou a lázeňstvím. Město Luhačovice disponuje silným architektonickým potenciálem, který pramení z jedinečné syntézy přírodního prostředí, lázeňské tradice a architektonického vývoje, jenž odráží klíčové etapy české moderní architektury.

6 ROZHOVORY S TVŮRCI MANUÁLŮ

Dotazování tvůrců architektonických manuálů probíhalo formou individuálních rozhovorů. Celkem byly rozhovory realizovány s osmi respondenty z 11 možných. Rozhovory proběhly s tvůrci následujících manuálů: Brněnský architektonický manuál, Zlínský architektonický manuál, Jičínský architektonický manuál, Jihlavský architektonický manuál, Opavský architektonický manuál, Architektonický manuál okresu přerovského, Plzeňský architektonický manuál a Umělecké památky Prahy. Otázky měly čtyři hlavní okruhy. První část se věnovala vzniku manuálu a motivacím jednotlivých dotazovaných, které vedly k tomu, že se rozhodli manuál pro dané město vytvořit. Druhá část byla zaměřena na informace o výběru architektury, která se do manuálu dostala. Třetí část se věnovala překážkám, kterým tvůrci museli čelit a zároveň se zaměřila na klíčové kroky tvorby manuálu. Poslední část se zaměřila na osobní názory tvůrců na potenciál manuálu pro město Luhačovice. Rozhovory probíhaly buď osobně, nebo prostřednictvím telefonických rozhovorů. Cílem bylo zjistit, jaké jsou osobní zkušenosti dotazovaných s tvorbou manuálů a s jakými překážkami se nejčastěji setkávali.

6.1 Podmínky pro vznik manuálů a začátky tvorby

Většina respondentů se shodla na tom, že k tvorbě manuálu je inspiroval Brněnský architektonický manuál, který byl úplně prvním manuálem v České republice. Podle Lucie Valdhansové, odborné garantky Brněnského architektonického manuálu, byl tvůrcem idey architektonického manuálu Rostislav Koryčánek – tehdejší ředitel Domu umění města Brna, který se zamýšlel nad tím, jak by se dala prezentovat a vystavovat architektura bez toho, aby si ji člověk výrazně sám neinterpretoval. Lucie také zmiňuje, že na začátku nebyla ambice, že by se architektonické manuály dostaly do tolika dalších měst. Následně se k nim však přidala Plzeň, Litomyšl a manuály postupně začaly přibývat až do aktuálního počtu. Původní snahou brněnského manuálu bylo nabídnout návštěvníkům Brna hlubší vhled do moderní architektury města. Záměrem bylo vytvořit audio průvodce, který měl rozšířit pozornost turistů přicházejících za ikonickou Vilou Tugendhat – jedinou památkou moderní architektury v České republice zapsanou na seznamu UNESCO. Cílem bylo upozornit na rozsáhlé a kvalitní architektonické dědictví Brna, které však často zůstávalo mimo širší povědomí turistů a veřejnosti. Projekt byl původně koncipován jako popularizační nástroj, s důrazem na využití v oblasti turismu, což odpovídalo podmínkám grantového systému v roce 2008. V první fázi se tým zaměřil na meziválečnou architekturu, která tematicky

navazovala na Vilu Tugendhat. K jednotlivým objektům byly vytvořeny pěší stezky, navržené s ohledem na jejich dostupnost i historické souvislosti. Významnou součástí projektu byly také audionahrávky, které poskytují výklad a dodnes slouží jako nástroj interpretace. Následně, v době, kdy ještě neexistovaly specializované databáze ani digitální nástroje pro mapování architektury, vznikl z potřeby interní organizace a efektivní spolupráce malého týmu nápad, vytvořit pracovní databázi, kde bude tým sdílet informace. Tato databáze se ukázala jako zásadní prvek projektu – nejen pro koordinaci práce, ale později i jako základ pro vznik veřejně přístupné webové platformy. V roce 2012 byl projekt oficiálně spuštěn ve formě webové databáze, která umožnila oslovit nejen návštěvníky Brna, ale i širší veřejnost online.

V případě dalších navazujících manuálů jsou příběhy vzniku velmi různorodé. Někteří tvůrci zmiňují, že to byl souběh více událostí, které do sebe zapadly a vytvořily tak ideální podmínky pro tvorbu architektonického manuálu.

V Plzni se vznik architektonického manuálu propojil s projektem Evropské hlavní město kultury – Plzeň 2015. V rámci jeho programové linie zaměřené na veřejný prostor a vzdělávání se otevřela možnost realizovat architektonický manuál. Petr Klíma sdělil, že znal Brněnský architektonický manuál i tým, jenž za ním stál a navrhl tento koncept jako vhodný pro realizaci. Na základě toho se podařilo zahájit první etapu a ke spolupráci byla přizvána také Lucie Valdhansová z týmu BAMu. Projekt tak byl realizován díky příznivé situaci, která se v daném období v Plzni naskytla. Petr Klíma říká: *„Byla k dispozici infrastruktura, subjekt, kterým bylo možné se zaštitit, který administrativně fungoval, a který poskytl základní sumu peněz, která pro to byla nutná.“*

Podobná situace se stala také v Jihlavě, kde se manuál propojil s projektem Jihlavské historické domy.

Co se týká samotného procesu tvorby, tak v případě Zlínského architektonického manuálu se na začátku vytvořil soubor 120 objektů, které se do manuálu přidaly v prvních dvou letech. Tento krok představoval klíčový moment, kdy se projektový tým shodl na jasné struktuře i cílech: měli definovaný obsah, časový rámec i sdělení, které chtějí zprostředkovat. Objekty byly uspořádány do tematických tras, což bylo zvoleno jako vhodnější řešení než lokální členění, a to s ohledem na velikost města Zlína. Výběrovým kritériem byla především architektonická nebo historická hodnota staveb. Na výběru i zpracování podkladů se podíleli odborníci z řad historiků umění, architektů a kunsthistoriků, kteří zároveň zajišťovali sběr, vyhodnocování a odbornou interpretaci informací. Fakt, že sběr,

vyhodnocování a interpretaci dat musí dělat odborníci, například z řad kunsthistoriků, potvrdili všichni respondenti. S tím se pojí také fakt, že Brněnský architektonický manuál dává licenci každé verzi manuálu a odbornost je podmínkou.

Obecně se zkoumané architektonické manuály zaměřují na architekturu zhruba od poloviny 19. století do současnosti. Při tvorbě manuálu je však možnost ho přizpůsobit individualitě daného města. Například v Jihlavě netradičně přidali sakrální stezku a chystají se i renesanční domy. V Praze zařazují také městský prostor a veřejná prostranství, parky, revitalizace nebo plastiky a sochy. Respondentka z Opavského architektonického manuálu zmiňuje, že v manuálech mohou být i prostranství, umělecká díla ve veřejném prostoru, nerealizované nebo neexistující stavby. Skýtá to spoustu možností.

Tři z respondentů také zmiňují, že na začátku tvorby i před samotnou tvorbou manuálu jsou nápomocné doprovodné programy a komentované prohlídky, které podpoří vznik manuálu, a díky kterým se dostane do povědomí. Tyto aktivity slouží také jako účinný nástroj popularizace a zviditelnění celého projektu. Komentované procházky, tematické akce pro veřejnost nebo diskusní večery s odborníky vytvářejí prostor pro přirozené zapojení místních obyvatel a návštěvníků do tématu architektonického dědictví města. Právě tato participace a předběžná komunikace umožňuje, aby se připravovaný manuál začal dostávat do veřejného povědomí ještě před jeho oficiálním zveřejněním. Doprovodné programy se tak ukazují jako důležitý iniciační moment, který přispívá k vytváření pozitivního vztahu veřejnosti k projektu a napomáhá i jeho dlouhodobé udržitelnosti.

6.2 Překážky v průběhu tvorby manuálu

V tématu překážek v průběhu tvorby manuálu se u respondentů opakovalo pět nejčastějších problémů – finance, lidské kapacity, spolehlivost týmu a dodržování termínů, nepochopení ze strany města a povolení vlastníků.

Podle Lucie Šmardové je v průběhu tvorby nejsložitější finanční otázka a lidské kapacity. Ideální tým by podle jejích slov měl být složen minimálně z projektového manažera, odborného garanta a skupiny autorů textového obsahu. V praxi však často dochází k tomu, že se jedna osoba musí ujmout všech těchto rolí, což je nejen časově, ale i psychicky velmi náročné. Za optimální považuje zajištění finančních prostředků alespoň na dva stabilní pracovní úvazky, které by se projektu mohly dlouhodobě věnovat, a zároveň rozpočet dostatečný na kvalitní tvorbu obsahu, což však bývá často obtížně financovatelné. Právě nedostatek finančních nástrojů pro tuto specifickou část projektu označuje Šmardová za

jednu z nejzásadnějších překážek celého procesu. Co se týká lidských zdrojů, tak podobnou zkušenost má i zástupkyně Jičínského architektonického manuálu. Původní očekávání bylo, že se do projektu zapojí širší okruh lidí, to se ale nenaplnilo. Důvodem bývá především nerovnováha mezi vynaloženým úsilím a jeho efektem.

V rámci spolupráce na tvorbě architektonického manuálu se také ukázalo, že jednou z výzev je koordinace pracovního týmu. Respondenti zmiňovali, že i přes naplánovanou organizaci se objevují situace, kdy jednotlivci nesplní svěřené úkoly v domluveném termínu, případně je neodevzdají vůbec. Vzhledem k tomu, že týmy někdy bývají rozprostřeny po různých částech republiky a komunikace často probíhá online, je spolupráce z velké části založena na vzájemné důvěře. Zkušenosti ukazují, že mít spolehlivý tým není samozřejmostí a vyžaduje to pečlivý výběr spolupracovníků i schopnost včas reagovat na případné komplikace. V některých případech se stalo, že i přes počáteční ochotu a nadšení se někteří členové týmu přestanou projektu věnovat. Vzhledem k tomu, že většina těchto projektů je financována z grantů, které mají pevně dané časové lhůty, může být takové zpoždění zásadní komplikací. Koordinátoři proto považují za klíčové obklopit se týmem spolehlivých lidí a zároveň upozorňují na potřebu nastavování realistických termínů a vytváření určitého vyjednávacího prostoru, který umožní reagovat na nečekané komplikace.

Další zmiňovanou překážkou je přesvědčení městských autorit o přínosu a potenciálu celého projektu, což je důležité pro jeho dlouhodobou udržitelnost i finanční zajištění. V ideálním případě by mělo město vystupovat jako aktivní partner a veřejně se k projektu hlásit. V opačném případě může být obtížné dosáhnout na širší podporu, například z krajských dotačních programů, které často podmiňují svou finanční účast jednoznačnou podporou ze strany samosprávy města, jež se přímo vyskytuje v jeho názvu. Výše poskytnuté podpory pak může být výrazně nižší, než by potenciálně mohla být. Každé město má v oblasti podpory kulturních a paměťových projektů nastavena svá vlastní pravidla a postupy, přičemž zásadní roli hraje celkové porozumění významu těchto iniciativ vedením města. Pokud městská reprezentace pochopí potenciál projektu nejen v oblasti péče o architektonické dědictví, ale také v kontextu propagace, turismu či strategické komunikace, může architektonický manuál plnit i funkci efektivního nástroje, který městu pomůže šetřit prostředky určené na marketing a propagaci. V situacích, kdy je komplikované získat podporu ze strany městských autorit nebo vznikají pochybnosti o smyslu a přínosu architektonického manuálu, je možnost oslovit Brněnský architektonický manuál. Zástupci jsou ochotni osobně přijet, zúčastnit se jednání a na základě svých praktických zkušeností

objasnit, jaké benefity může mít architektonický manuál pro konkrétní město. Jejich prezentace a příklady dobré praxe často pomáhají odbourat skepsi, která může být způsobena neznalostí tématu nebo obavou z náročnosti realizace. Přizvání zkušeného partnera tak může být jedním z klíčových kroků při budování důvěry a vytváření stabilního zázemí pro dlouhodobou práci na manuálu.

Další z překážek, se kterou se tvůrci architektonických manuálů potýkají, je omezený přístup k archivním materiálům jednotlivých objektů například ke stavební dokumentaci. Přístup do stavebního archivu je totiž podmíněn souhlasem současného vlastníka nebo spoluvlastníků dané nemovitosti. Tento právní rámec komplikuje nebo někdy zcela znemožňuje hlubší dokumentační práci a zveřejnění plánové dokumentace. V praxi to znamená, že pokud chtějí autoři manuálu publikovat digitalizované výkresy, půdorysy či další podklady k objektům, musejí aktivně vyhledávat a oslovovat vlastníky s žádostí o souhlas. V některých případech nebyl souhlas udělen, což vedlo k nutnosti ustoupit od plánovaného způsobu prezentace stavby. Daný objekt pak mohl být popsán pouze na základě vnější dokumentace a vizuálního záznamu exteriéru, bez možnosti zpřístupnění plánových podkladů či zobrazení interiéru. Obdobná omezení se týkala také fotografické dokumentace interiérů, kde byla rovněž nezbytná předchozí domluva s majiteli. Ačkoliv si autoři manuálu předem vytipovali konkrétní stavby, u nichž chtěli interiérové snímky pořídit, ne vždy se podařilo získat příslušné povolení. ECH z Jičínského architektonického manuálu říká: *„Existuje část společnosti, která to, že někdo cizí začne popisovat nebo fotit jejich nemovitost, bere jako zásah do soukromí.“*

Naopak příjemnou stránkou naproti překážkám je zjištění, že komunita lidí zabývajících se tvorbou architektonických manuálů funguje velmi vstřícně a spolupracuje napříč městy. Respondenti opakovaně zdůrazňovali přátelskou a nekompetitivní atmosféru, která umožňuje sdílení zkušeností a vzájemnou pomoc. V případě potřeby je běžné obrátit se na kolegy z jiných měst a konzultovat specifické otázky nebo postupy.

6.3 Klíčové kroky

Na klíčových krocích se respondenti poměrně shodují.

Zásadním krokem, který zmiňují všichni dotazovaní, je vytvoření spolehlivého týmu. Složení tohoto týmu by mělo vycházet z kombinace odborných znalostí a místní znalosti prostředí. Optimální je, pokud členové týmu pocházejí alespoň částečně z dané lokality a mají k ní osobní vztah, neboť to zvyšuje motivaci i porozumění specifickému kontextu

města. Prvním krokem v přípravné fázi může být oslovení vhodné instituce (např. místní kulturní organizace, galerie, památkového ústavu nebo univerzity), která se stane garantem projektu nebo pomůže sestavit pracovní tým. V začátku procesu je možné kontaktovat Brněnský architektonický manuál, který ostatním manuálům uděluje licenci a poskytuje i podporu v procesu tvorby. Může být nápomocný s definováním struktury hesel a metodikou zpracování jednotlivých objektů, což může výrazně zefektivnit celý proces. Nezbytnou součástí plánování je rovněž finanční zajištění projektu. Bez stabilního financování nelze zajistit kontinuitu práce ani adekvátní odměnu pro odborné spolupracovníky. Důležité je přitom nejen zajistit rozpočet na tvorbu obsahu (texty, fotografie, rešerše), ale i počítat s rezervou pro případné komplikace či zpoždění. Všichni respondenti se shodují, že základem úspěšného projektu je pevné personální zázemí. Zkušenosti ukazují, že pokud některý z klíčových členů týmu (například autor textů) spolupráci ukončí nebo přeruší, může to významně narušit harmonogram a ohrozit celý projekt. Proto je doporučováno budovat tým s důrazem na spolehlivost, kapacitní dostupnost jednotlivých členů a jejich odborné kompetence.

Za klíčový faktor v úspěšném zahájení i realizaci architektonického manuálu lze považovat aktivní zapojení místních institucí a odborných aktérů. Mnozí z respondentů se shodují, že spolupráce s muzei, galeriemi, památkovými ústavy, knihovnami a dalšími paměťovými nebo kulturními institucemi je nejen přínosná, ale do značné míry i nezbytná. Tyto organizace zpravidla disponují odbornými znalostmi, archivní dokumentací, kontakty i personálním zázemím, které mohou významně obohatit obsah manuálu a podpořit jeho přijetí veřejností. Zapojení těchto aktérů však vyžaduje citlivý a partnerský přístup. Iniciátoři projektu by měli být schopni srozumitelně vysvětlit záměr a přínosy manuálu a zároveň respektovat dlouhodobou práci, kterou instituce odvádějí. Důležitým aspektem je, aby se tyto partneři necítili ohroženi nebo neměli pocit, že si někdo přivlastňuje jejich znalosti, výzkum nebo archivy bez adekvátní spolupráce. Právě důraz na synergii a oboustranný přínos je v tomto směru zásadní. Jednou z doporučovaných strategií, jak vytvořit základ pro takovou spolupráci, je svolání úvodní koordinační schůzky, na kterou jsou zástupci relevantních institucí pozváni. Během tohoto setkání je možné projekt představit, objasnit jeho cíle, metodiku a očekávané výstupy. Zároveň je prostor pro diskusi o možné formě spolupráce. Dalším důležitým krokem se ukazuje být osvěta směrem k veřejnosti. Respondenti zmiňují, že se osvědčilo pořádat přednášky a komentované prohlídky, které veřejnosti přibližují principy manuálu, přínosy systematického přístupu ke zkoumání městské architektury

i samotný proces bádání. Cílené oslovení místních autorit – formálních i neformálních – může výrazně přispět k šíření informací o projektu. Zkušenosti tvůrců manuálů ukazují, že pokud jsou do projektu vtaženi lidé, kteří mají v místní komunitě důvěru, může se tím podpořit akceptace projektu a zároveň eliminovat případné negativní reakce či nedůvěru. Ve chvíli, kdy veřejnost začne vnímat projekt jako smysluplný, přichází často i spontánní pomoc – lidé začnou sdílet historické fotografie, upozorňovat na drobné nepřesnosti a doplňovat informace, které znají z osobní zkušenosti. Z výše uvedeného vyplývá, že pro úspěšné zahájení a realizaci architektonického manuálu je klíčová otevřenost ke spolupráci, promyšlená komunikace a schopnost budovat důvěru jak mezi odborníky, tak směrem k širší veřejnosti.

Podle Markéty Svobodové z Uměleckých památek a architektonického manuálu Prahy je nezbytností důkladná přípravná fáze před samotným zahájením tvorby architektonického manuálu. Podle její zkušenosti je vhodné o grant žádat až ve chvíli, kdy je projekt po odborné a obsahové stránce dostatečně rozpracovaný a doložitelný – tedy až v momentě, kdy je k dispozici konkrétní koncept, soubor podkladů a rámcová představa o výstupech. Tento přístup zvyšuje nejen šanci na získání finančních prostředků, ale především umožňuje efektivnější a plynulejší realizaci projektu.

Petr Klíma z Plzeňského architektonického manuálu upozorňuje na adekvátní začáteční tempo, aby v počáteční fázi nedošlo k přetížení týmu. Respondent doporučuje, aby podobné projekty začínaly pozvolnějším tempem a s realistickým odhadem kapacit i časových možností.

6.4 Pohled respondentů na potenciál Luhačovického architektonického manuálu

Všichni dotazovaní se shodli, že Luhačovice mají potenciál pro tvorbu architektonického manuálu. Z jejich výpovědí vyplývá jednoznačný konsenzus, že Luhačovice tento potenciál bezesporu mají. Zdůrazňována je především architektonická jedinečnost města, a to jak v souvislosti s tvorbou Dušana Jurkoviče, tak i s funkcionalistickou etapou výstavby. Zmiňováno bylo rovněž historické propojení se Zlínem a Baťovou érou, kdy byly Luhačovice oblíbeným rekreačním cílem obyvatel Zlína. Zároveň zaznělo, že architektonický manuál lze přizpůsobit specifikům daného města jak obsahově, tak i formálně. Lze jej pojmout minimalisticky, například jako jednu tematickou trasu, a následně jej rozšiřovat podle zájmu a dalších možností. Lucie Valdansová z Brněnského

architektonického manuálu potvrdila, že architektura Luhačovic je svým charakterem výjimečná a jako celek si zaslouží systematické zpracování. Odborníci z dalších měst, pak upozorňují na flexibilitu samotného formátu – architektonický manuál lze pojmout různorodě, přizpůsobit rozsah, formu výstupů, nebo jej rozšířit o témata veřejného prostoru, architektů, stavitelů či kulturních vrstev města. Z výpovědí dotazovaných plyne jednoznačný názor, že Luhačovice mají pro vznik architektonického manuálu mimořádné předpoklady.

7 KOMUNIKAČNÍ STRATEGIE LUHAČOVICKÉHO ARCHITEKTONICKÉHO MANUÁLU

Komunikační strategie Luhačovického architektonického manuálu je navržena tak, aby podpořila porozumění jeho významu a usnadnila jeho využívání napříč různými cílovými skupinami – od odborníků přes místní obyvatele až po návštěvníky města. Architektonický manuál je prostředkem k posílení lokální identity a kultivaci budoucí výstavby. Strategie staví na několika hlavních pilířích: srozumitelnost, přístupnost, atraktivita sdělení a estetika. Pro širokou veřejnost je klíčové jednoduché a vizuálně přívětivé představení základních principů manuálu – například formou krátkých textů, infografik nebo audiovizuálních materiálů, které budou dostupné na webových stránkách i v tištěné podobě. Pro odbornou veřejnost, zejména architekty a projektanty, je připraveno rozšířené odborné znění manuálu doplněné o konkrétní ukázky řešení a doporučené přístupy. Komunikační plán počítá se zapojením tradičních i digitálních médií. Klíčovým nástrojem bude webová platforma, která nabídne interaktivní mapu, fotodokumentaci, odkazy na související historické prameny a možnost stažení jednotlivých částí manuálu. Sociální sítě budou sloužit jako prostor pro prezentaci, tipy na tematické procházky a rozhovory s architekty, včetně sdílení jejich názorů a úhlů pohledu. Zvláštní důraz bude kladen na komunitní rozměr komunikace, bude zde snaha o zapojení veřejnosti a vytvoření přívětivého a přátelského prostředí. Součástí strategie je také podpora aktivního využívání manuálu ze strany městských orgánů a investorů. Průběžné vyhodnocování úspěšnosti strategie bude probíhat na základě sledování zapojení veřejnosti, návštěvnosti digitálních platforem i reálného dopadu manuálu na podobu nově realizovaných staveb.

7.1 Cíle komunikace

Cíle komunikace Luhačovického architektonického manuálu vycházejí z obecného poslání architektonických manuálů, které slouží k popularizaci architektury a historie města nejen pro návštěvníky, ale také pro obyvatele.

Hlavní cíle komunikace:

- **Popularizace architektury a historie města:** architektonický manuál usiluje o zvýšení povědomí o architektonickém dědictví Luhačovic mezi širokou veřejností.
- **Vzdělávání a osvěta:** prostřednictvím tematických tras, map, audioprůvodců a dalších materiálů poskytuje manuál vzdělávací obsah o architektuře a urbanismu města.

- **Podpora cestovního ruchu:** architektonický manuál slouží jako nástroj pro propagaci města a jeho architektonických památek, čímž přispívá k rozvoji turismu v regionu.
- **Zachování a ochrana architektonického dědictví:** komunikace architektonického manuálu zdůrazňuje význam ochrany historických staveb a podporuje jejich zachování pro budoucí generace.
- **Zapojení místní komunity:** snahou architektonického manuálu je aktivně zapojit obyvatele Luhačovic do poznávání a péče o místní architektonické dědictví. Tímto způsobem manuál přispívá k hlubšímu porozumění a ocenění architektury v kontextu kulturního a historického vývoje města.

7.2 Cílové skupiny

Významnou skupinou jsou **místní obyvatelé**. Pro ně může manuál představovat důležitý zdroj informací o historii a hodnotách prostředí, ve kterém žijí. Zároveň jim umožňuje porozumět smyslu současných změn a vést s městem otevřený dialog o budoucím rozvoji. Právě participace veřejnosti, srozumitelná komunikace a možnost spoluutvářet podobu města hrají u této skupiny klíčovou roli.

Neméně důležitou skupinou jsou **turisté a lázeňští hosté**, kteří do Luhačovic přijíždějí za odpočinkem, atmosférou a charakteristickým lázeňským prostředím. Pro tuto skupinu je manuál příležitostí objevit nové souvislosti a příběhy, často skryté za fasádami budov, kolem nichž dosud jenom procházeli. Manuál jim může nabídnout tematicky vedené procházky, přehledné mapy nebo audioprůvodce, které obohatí jejich zážitek z pobytu a zároveň i posílí jejich vztah k místu.

Důležitým uživatelem manuálu je také **akademická sféra** – studenti a pedagogové architektury, urbanismu, dějin umění či cestovního ruchu. Pro ně může být manuál cenným studijním materiálem, který nejen zpřístupňuje podrobné informace o jednotlivých stavbách a autorech, ale také přináší konkrétní příklady propojení architektury s kulturním a společenským vývojem města. Manuál tak nabízí prostor pro hlubší analýzu a interpretaci, ať už v rámci výuky nebo výzkumné práce.

Samostatnou cílovou skupinu tvoří **odborníci** – architekti, urbanisté, projektanti a památkáři, kteří v Luhačovicích působí nebo zde mají profesní zájem. Manuál jim může poskytnout argumenty pro obhajobu kvalitní architektury a zároveň být inspirací pro hledání adekvátních forem a materiálových řešení, která respektují jedinečný charakter města.

Specifickou roli hraje také **městská správa** – politici, úředníci a odborní pracovníci samosprávy, kteří rozhodují o rozvoji města a stavebních povoleních. Pro ně by byl manuál praktickým podkladem při formulaci pravidel, komunikaci s veřejností i při posuzování konkrétních návrhů. Pomáhal by jim naplňovat dlouhodobou vizi rozvoje města, který by byl kulturně citlivý, udržitelný a otevřený dialogu.

V neposlední řadě cílí manuál také na **investory a stavebníky** – od drobných vlastníků pozemků až po developery či hoteliéry. Pro tuto skupinu je důležité jasně a přehledně formulovat, co je v Luhačovicích vhodné a žádoucí. Manuál jim může pomoci pochopit místní specifika, ušetřit čas při přípravě projektu a zároveň je motivovat k odpovědnému přístupu k veřejnému prostoru.

7.3 Klíčová sdělení

Klíčová sdělení Luhačovického architektonického manuálu by měla vycházet z jeho hlavního poslání – představit architektonické bohatství Luhačovic jako živou součást kulturní identity města. Tato sdělení by měla být srozumitelná napříč cílovými skupinami a komunikovat nejen informaci, ale i hodnotu a zážitek. Níže definovaná hlavní sdělení by měla být různě modifikována dle kontextu (web, sociální sítě, tištěné materiály, průvodci apod.).

- **Luhačovice jsou město s mimořádným architektonickým dědictvím**

Architektura Luhačovic je výsledkem promyšlené vize a práce předních architektů své doby a architektonický manuál ukazuje, že zdejší prostředí je nejenom krásné, ale také kulturně a historicky významné.

- **Architektura není jen kulisa – je to příběh daného města, který lze zažít na vlastní kůži**

Manuál propojuje jednotlivé objekty s jejich tvůrci, dobou vzniku i společenským kontextem a nabízí způsob, jak architekturu vnímat skrze příběhy lidí a míst, nejen vizuálně. Pomáhá vnímat stavby ne jako statické objekty, ale jako živé nositele paměti, do nichž se promítají dějiny města, společenské změny, lidské ambice i každodenní život jeho obyvatel.

- **Manuál dává příležitost vidět to, co často přehlízíme**

Každodenně procházíme kolem významných a krásných budov, ale často si neuvědomujeme jejich význam a kvalitu. Architektonické manuály pomáhají

„odkrývat“ a zviditelňovat architekturu a jsou nástrojem pro vytváření citlivějšího vztahu k prostředí.

- **Zachování architektonického dědictví začíná poznáním**

Osvěta je prvním krokem k ochraně hodnotného prostředí a architektonický manuál může přispívat ke kultivaci veřejného prostoru tím, že podporuje zájem o architekturu a porozumění její kvalitě.

- **Luhačovice nejsou jen Jurkovič – jsou také funkcionalismus, modernismus a současnost**

Manuál rozšiřuje běžné vnímání architektonické identity města. Představuje nejen slavná jména, ale i opomíjené stavby, které dotvářejí charakter města napříč epochami a dává vyniknout i kráse architektury, která není na první pohled výrazná a líbivá.

- **Architektonický manuál je otevřený nástroj pro objevování – pro místní, turisty i odborníky**

Manuál je navržen tak, aby byl přístupný různým cílovým skupinám, nabízí inspiraci pro procházky, studium i výuku. Pro místní nabízí nový pohled na známé prostředí, pomáhá znovuobjevit každodenní trasy, všimat si architektonických detailů a lépe chápat historické vrstvy, které formují současný vzhled Luhačovic. Zvyšuje zájem o péči o veřejný prostor a podporuje vztah obyvatel ke svému městu. Turistům poskytuje nenásilný a atraktivní způsob, jak město poznat jinak než skrze tradiční lázeňské atrakce. Pro odborníky je manuál cenným zdrojem informací, přehledem významných staveb a architektů i archivního materiálu. Může sloužit jako výuková pomůcka, jako základ pro rešerše nebo jako inspirace pro další bádání a popularizační aktivity.

7.4 Nástroje a kanály

Pro zaujmutí definovaných cílových skupin a naplnění záměru manuálu je důležité využít pestrou škálu komunikačních kanálů. Ideálním přístupem je vzájemné propojení online a offline prostředí. Toto propojení umožňuje, aby byl manuál vnímán jako přístupný nástroj pro poznávání architektury města.

7.4.1 Webové stránky

Web by měl obsahovat rozsáhlou databázi architektonických objektů. U každého objektu je třeba, aby byly uvedeny podrobné informace, jako jsou adresa, GPS souřadnice, dostupnost,

památková ochrana a přístupnost pro veřejnost. Každý záznam by měl být doplněn o stručnou historii stavby, informace o architektech, plánovou dokumentaci a fotografie. Další částí jsou tematické stezky po různých městských částech. Každá trasa by měla být doplněna o mapu, která by umožňovala snadné vyhledávání objektů a plánování tras. Důležitým aspektem je také vícejazyčnost a přístupnost. Web by měl být dostupný kromě češtiny alespoň v angličtině, ideálně i v němčině, což by zajišťovalo přístupnost pro široké spektrum uživatelů. Podstatnou roli hraje i design webu. Ten by měl být minimalistický a přehledný, aby uživatelům co nejvíce usnadňoval orientaci. Design webu by měl určitě obsahovat nějaký zajímavý detail, který by přímo odkazoval na luhačovickou architekturu a celkový genius loci města.

7.4.2 Sociální sítě

Sociální sítě Luhačovického architektonického manuálu by měly být klíčovým komunikačním nástrojem, který zpřístupňuje architekturu nejen odborné veřejnosti, ale i širšímu publiku. Plnily by informační, inspirativní a edukativní funkci a v ideálním případě by byla komunikační strategie nastavena zvlášť pro Facebook a zvlášť pro Instagram. Tyto platformy by se měly vzájemně doplňovat, oslovovat různé cílové skupiny a reflektovat rozdílné způsoby konzumace obsahu.

Facebook

Facebook by měl být zaměřen spíše informativně a komunitně. Oslovuje především místní obyvatele, návštěvníky města středního a vyššího věku, pedagogy, historiky a odbornou veřejnost. Obsah by byl edukativní a kulturně-historický. Zahrnoval by představení jednotlivých staveb, jejich příběhy a architekty, a to například formou tematických příspěvků, porovnání dobových a současných fotografií, archivních materiálů nebo citací z dobového tisku. Důležitou roli by zde měla i propagace kulturních událostí, jako jsou komentované procházky, výstavy a workshopy. Jazyk komunikace by měl být srozumitelný, ale zároveň lehce odborný, s důrazem na vyprávění příběhů. Frekvence přispívání by měla být kolem dvou až tří příspěvků týdně.

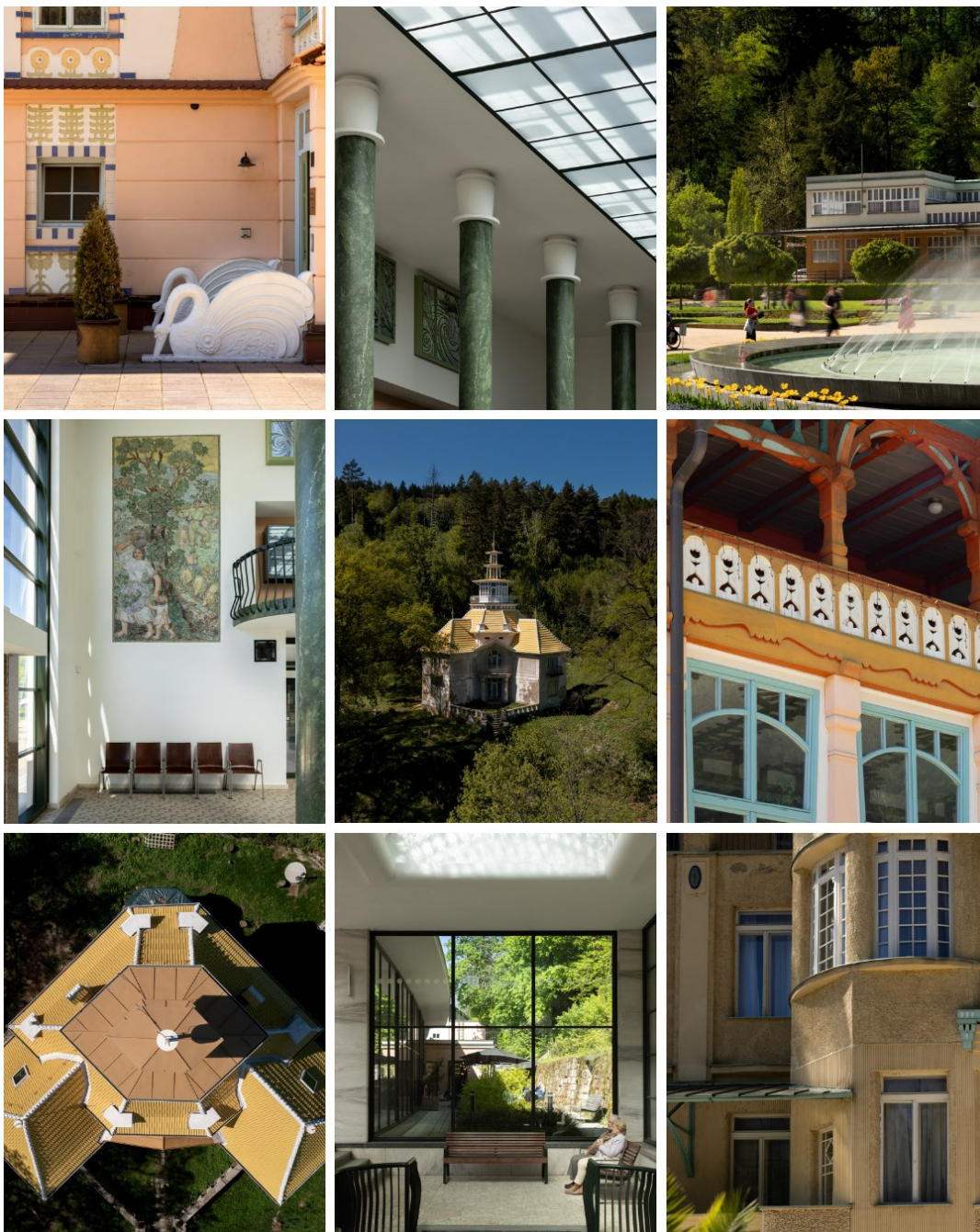
Instagram

Instagramový profil by měl být orientován především vizuálně a emočně a měl by oslovovat také mladší publikum – studenty, turisty, milovníky estetiky, designu a kulturních akcí. Důraz by byl kladen na atraktivní fotografie architektonických detailů, fasád, ornamentů, ale i atmosféru města jako celku. Formát karuselových příspěvků umožňuje ukazovat proměny

objektů v čase – například porovnání dobových a aktuálních snímků. Velký potenciál má tvorba krátkých reels a stories z komentovaných procházek, pohledů do zákulisí práce s archivem nebo přípravy jednotlivých tras. Obecně je ideální střídání různých typů příspěvků, v tomto případě například: fotografie architektonických objektů (detail, celek), archivní záběry, porovnání „v minulosti a teď“, infografiky a edukační posty, interiéry domů a vil, odlehčené příspěvky zaměřené pouze na estetiku nebo genius loci místa. Vizualní identita by měla být jednotná, hravá a měla by pracovat s celkovou barevností navazující na vizuál celého manuálu. Jazyk bude jednodušší, kreativní a osobní, s důrazem na zážitek a estetiku. Na Instagramu by měly vycházet tři až čtyři příspěvky týdně, ideálně doplněné pravidelným přidáváním stories a vytvářením tematických výběrů (např. „Funkcionalismus“, „V minulosti a teď“, „Komentovky“). Díky těmto dvěma profilům může manuál budovat komunitu zájemců o architekturu, rozvíjet veřejný dialog a přirozenou formou kultivovat vztah lidí ke svému okolí a architektonickému dědictví města.

Návrh feedu a ukázka konkrétních instagramových příspěvků

Instagram by měl působit jako digitální procházka architekturou Luhačovic – lehká, vizuálně vytríbená, s přesahem k poznání i zážitku.

Obrázek 1 Návrh feedu
(zdroj: vlastní)

Obrázek 2 Vila Kancnýřka
(zdroj: vlastní)

Text k příspěvku:

VILA KANCNÝŘKA – exotická kráska ukrytá pod lesem v Pražské čtvrti

Tato komorní vila dostala jméno po svém stavebníkovi Bedřichu Kancnýřovi a stojí si sebevědomě ve svahu pod lesem. Co ji hned odliší od ostatních? Půdorys ve tvaru „V“, prvky geometrické moderny a jasně žlutá střecha, která vás zaujme dřív, než byste stihli zazvonit.

Obrázek 3 Společenský dům
(zdroj: vlastní)

Text k příspěvku:

SPOLEČENSKÝ DŮM

Když se do lázeňského města pustil vizionář Dušan Jurkovič, měl jasno – na hlavní třídě nesmí chybět důstojný kulturní středobod. A tak už v regulačním plánu načrtl, kde bude stát Společenský dům. Ten byl nakonec vystavěn v letech 1933–1935, avšak podle projektu architekta Františka Roitha. Na Lázeňském náměstí vyrostla čtyřpatrová stavba v monumentálně akademickém stylu s krytými terasami, orchestřištěm a oválným tanečním

parketem. Stavba působí na první pohled jednoduše, najdete v ní však plno promyšlených detailů, především z ušlechtilých materiálů. To je kouzlo funkcionalismu.

7.4.3 Tištěná brožura

Tištěná brožura Luhačovického architektonického manuálu by měl být praktický a vizuálně atraktivní průvodce, který propojuje odborné poznatky s přístupnou a inspirativní formou prezentace architektonického dědictví města. Jejím cílem je oslovit široké spektrum uživatelů – od místních obyvatel přes návštěvníky až po studenty a odborníky v oblasti architektury. Formát brožury je zvolen jako A5, aby byl dobře přenosný, snadno čitelný a vhodný i do menší kabelky či batohu. Vizuální podoba navazuje na grafickou identitu celého manuálu – kombinuje hravý minimalismus s jemnými ilustracemi architektonických detailů. Obálka může být z matného papíru. Obsah brožury je strukturován tak, aby umožňoval orientaci v prostoru i v čase. Úvodní část uživatele krátce seznámí s myšlenkou manuálu a specifiky luhačovické architektury. Následuje návod, jak s brožurou pracovat – vysvětlí ikonky, barevné značky a QR kódy, které propojují tištěnou formu s online databází, mapou či audioverzí. Hlavní část brožury tvoří tematicky rozdělené procházky – například „Po stopách básníka dřeva Dušana Jurkoviče“, „Funkcionalistické Luhačovice“ nebo „Skrytá zákoutí“. Každá trasa obsahuje stručný úvod, mapku s očíslovanými body, doporučený směr procházení, časovou náročnost a doprovodné informace. Jednotlivé objekty jsou popsány pomocí krátkých textů s fotografiemi, datací, jménem architekta i stručným kontextem vzniku. Texty jsou psány srozumitelným jazykem, který spojuje odbornou přesnost se čtivostí. Nechybí ani praktická část s mapou města, informacemi o dopravě, občerstvení, veřejných toaletách, přístupnosti a možnostmi návazných výletů. Zadní strana brožury je pojata interaktivně – obsahuje prostor na osobní poznámky, zážitkové checklisty a výzvu k označování navštívených míst na sociálních sítích. Brožura je ideální pro individuální procházky, tematické výlety, ale i jako vzdělávací pomůcka pro školy či kulturní organizace.

7.4.4 Komentované procházky

Luhačovice jsou výjimečná galerie architektury a komentované procházky provedou návštěvníky města, ale i místní místy, která často míjejí, aniž by tušili, jak zajímavé příběhy se za nimi skrývají. Od secesních domů Dušana Jurkoviče přes funkcionalistické vily Bohuslava Fuchse až po stavby 20. století – každá z nich má své místo v mozaice historie

města i české architektury. Během procházek se účastníci dozví více než jen fakta o jednotlivých domech, ale odhalí myšlenky jejich autorů, kontext doby, ve které vznikaly, i to, jak se v nich odrážejí proměny společnosti. Komentáře odborníků umožní nahlédnout pod povrch a pochopit architekturu jako živou součást identity města. Procházky jsou určeny široké veřejnosti – místním, turistům, studentům i profesionálům.

7.4.5 Místní média

V rámci komunikační strategie Luhačovického architektonického manuálu hraje významnou roli spolupráce s místními médii, která slouží jako nástroj pro oslovení místního obyvatelstva. V tomto případě by to byly Luhačovické noviny, které vycházejí jednou měsíčně a jsou zdarma distribuovány do všech domácností v Luhačovicích, Kladné Žilínu, Polichně, Řetechově a Petrůvce. V těchto novinách se objevují tipy na kulturní a společenské akce v Luhačovicích, informace o událostech ve městě a okolí a byly by ideálním médiem například pro propagaci komentovaných procházek.

Regionální tisk, jako jsou krajské noviny či tematické kulturní přílohy, zase umožňuje oslovit širší veřejnost a prezentovat jednotlivé části projektu v kontextu regionální identity a dění. Specifickým, ale účinným médiem jsou také regionální rozhlasové stanice, které dokáží zasáhnout různorodé věkové skupiny a přiblížit projekt osobní a srozumitelnou formou. Díky těmto kanálům se architektonický manuál stane součástí každodenního informačního prostředí a zvyšuje se jeho dostupnost i vnímání jako nástroje, který má reálný dopad na poznávání a uchovávání kulturního dědictví města.

7.4.6 Workshopy pro školy a veřejnost

Součástí širší komunikační strategie Luhačovického architektonického manuálu je také aktivní zapojení škol a veřejnosti prostřednictvím tematických workshopů. Tyto akce představují efektivní nástroj, jak přiblížit architektonické dědictví Luhačovic nejen odborníkům, ale i široké veřejnosti napříč generacemi. Workshopy pro školy by měly být zaměřeny na poznávání architektury, historie a urbanismu města. Informace by měly být podávány hravou vzdělávací formou. Tyto aktivity podporují vztah mladé generace k místu, ve kterém žijí. Pro širokou veřejnost mohou být připravovány tvůrčí dílny, komentované vycházky spojené s diskusí nebo interaktivní přednášky s odborníky. Tento formát umožňuje účastníkům nejen pasivně vnímat informace, ale také aktivní zapojení a sdílení svých zkušeností. Workshopy přispívají ke komunitnímu ukotvení manuálu a posilují jeho vnímání

jako živého a otevřeného nástroje, který není pouze souborem dat, ale je také prostředkem pro sdílení, spolupráci a další rozvoj.

7.5 Vizuální identita

Vizuální identita Luhačovického architektonického manuálu by měla reflektovat specifický architektonický kontext Luhačovic, působit autenticky a s respektem k místu. Zároveň by měla být srozumitelná, otevřená a vizuálně poutavá pro různé cílové skupiny. Významnou roli hraje silná vizuální kontinuita napříč kanály.

NÁZEV A ZNAČKA

- LUHAM – zkratka názvu Luhačovický architektonický manuál, která je jednoduchá, zapamatovatelná a dobře použitelná napříč grafickými formáty.

LOGO

- Minimalistické, ale s hravým akcentem – geometrické, s lehkým odkazem na architektonické detaily (např. stylizovaný oblouk, věžička, nebo prvky sloupků či ornamentu).
- Propojení Jurkovičovy ornamentální lidové secese a čisté linie funkcionalismu.
- Kombinace dvou řezů písma – sériového stylu s prvky historizující elegance (pro citace, nadpisy) a čistého grotesku (pro orientaci a popisky), která bude symbolizovat spojení historického a moderního.

BAREVNÁ PALETA

- Pastelové tóny inspirované lázeňským prostředím a místní přírodou – např. jemná žlutá (sluneční lázeňská atmosféra), světle zelená (příroda), béžová/krémová (neutralita, čistota prostoru).

GRAFICKÉ PRVKY

- Ornamentální vzory inspirované Jurkovičem – stylizované do geometrické, čisté podoby, aby působily současně.
- Stavební linie – obrysové kresby významných objektů nebo architektonické detaily využívané jako dekorační motivy (např. střešní římsy, okna, věžičky).
- Mapové prvky – stylizované značky a trasování, vhodné pro použití v brožurách nebo na webu.

FOTOGRAFIE

- Využívat čisté, přirozené denní světlo.
- Fotografie by měly působit vzdušně, ideálně bez rušivých prvků.
- Důraz na detaily architektury, atmosféru místa, propojení s přírodou.
- Styl střídání celků (budovy) s detaily (okno, kování, dlažba).

POUŽITÍ IDENTITY

- **Tištěná brožura:** pastelový obal s jemným motivem ornamentu a čistou typografií, modulární mřížka pro flexibilní práci s textem, obrázky a mapami.
- **Instagram feed:** vizuálně jednotný styl – kombinace fotografií, grafických prvků a krátkých sdělení. Má působit jako „vizuální galerie“ města.
- **Webové stránky:** přehledný layout, hravé interaktivní prvky, které reflektují manuál jako živý nástroj – mapy, trasy, architekti, vyhledávání podle stylu.
- **Merchandise:** elegantní a praktické věci s prvky z loga a barevné palety – např. lázeňská pítka, stylové plátěné tašky, pohlednice, skicáky nebo mapy k vybarvení a doplňování.

ZÁVĚR

Diplomová práce se věnovala prozkoumávání prostředí architektonických manuálů v České republice. Cílem bylo posoudit potenciál města Luhačovice pro vznik vlastního architektonického manuálu a zároveň identifikovat překážky a výzvy, které se mohou v procesu tvorby vyskytnout. Zásadní vliv na výsledky práce měly individuální rozhovory s tvůrci již existujících manuálů. Díky nim bylo možné zblízka nahlédnout do procesu tvorby a získat cenné informace a kontakty. Práce propojila teoretická východiska z oblasti architektury s praktickými poznatky z rozhovorů, které ukázaly, že tvorba manuálu je komplexní proces, který vyžaduje zapojení širokého spektra aktérů. Současně práce ukázala, že architektonické manuály mohou v praxi fungovat jako efektivní nástroj k popularizaci architektonického dědictví a posílení vztahu obyvatel k prostředí, v němž žijí. Projektová část práce se věnovala komunikační strategii architektonického manuálu pro město Luhačovice. Zohledňuje specifické potřeby Luhačovic jako lázeňského města s bohatým kulturním odkazem a architektonicky cennou zástavbou. Práce přispívá k hlubšímu porozumění tomu, co tvorba architektonického manuálu obnáší nejen z hlediska odborné a obsahové přípravy, ale také v rovině organizační, komunikační a společenské. Ukazuje, že ačkoli může být proces tvorby náročný, výsledný produkt má potenciál stát se důležitým nástrojem pro odborníky i širokou veřejnost. Závěrem lze konstatovat, že Luhačovice mají veškeré předpoklady pro vznik vlastního architektonického manuálu. S přihlédnutím ke zkušenostem z jiných měst však bude důležité včas řešit otázky personálního zajištění, udržitelnosti financování a kontinuální práce s veřejností. Tato diplomová práce tak nejen mapuje aktuální stav, ale může zároveň sloužit jako výchozí podklad pro další kroky směrem k tvorbě Luhačovického architektonického manuálu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

DE BOTTON, Alain. 2010. *Architektura štěstí: tajné umění zařídit si život*. Zlín: Kniha Zlín, 265 s. Tema. ISBN 9788087162644.

DVOŘÁČEK, Petr. *Barokní sloh*. Architektura českých zemí. Praha: Levné knihy KMa, c2005. ISBN 8073092751.

DVOŘÁČEK, Petr. *Gotický sloh*. Architektura českých zemí. Praha: Levné knihy, 2005. ISBN 8073092735.

DVOŘÁČEK, Petr. *Moderní architektura*. Architektura českých zemí. Praha: Levné knihy KMa, c2005. ISBN 8073092885.

DVOŘÁČEK, Petr. *Renesanční sloh*. Architektura českých zemí. Praha: Levné knihy KMa, c2005. ISBN 8073092743.

DVOŘÁČEK, Petr. *Secese*. Architektura českých zemí. Praha: Levné knihy KMa, c2005. ISBN 8073092875.

ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Architecture*. Online. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/architecture>. [cit. 2025-05-07].

GYMPEL, Jan a BREITLING, Stefan. *Dějiny architektury: od antiky po současnost*. V Praze: Slovart, 2013. ISBN 9788073917838.

HENDL, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 407 s. ISBN 8073670402.

HLAVÁČKOVÁ, Petra; SVOBODOVÁ, Šárka a VALDHANSOVÁ, Lucie. *Brněnský architektonický manuál: průvodce architekturou 1918-1945*. Druhé doplněné vydání. [Brno]: Dům umění města Brna, 2017. ISBN 978-80-7009-179-1.

HORŇÁKOVÁ, Ladislava a PETRÁKOVÁ, Blanka. *Architekt Bohuslav Fuchs a Luhačovice*. Online. Luhacovice.eu. 2021. Dostupné z: <https://www.luhacovice.eu/29558n-bohuslav-fuchs-a-luhacovice>. [cit. 2025-05-07].

HORŇÁKOVÁ, Ladislava a PETRÁKOVÁ, Blanka. *Jurkovičovy Luhačovice: (sny a skutečnost)*. 1. vyd. Luhačovice: Město Luhačovice, 2007. ISBN 978-80-239-9155-0

JIRKALOVÁ, Karolína. *BAM, PAM, LAM, KAM, ZAM....* Online. Art Antiques. 2020. Dostupné z: <https://www.artantiques.cz/bam-pam-lam-kam-zam>

NURSANTY, EKO. *Shaping City Identity: The Role of Built Environment Quality*. Online. In: ResearchGate. 2024. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/381260176_Shaping_City_Identity_The_Role_of_Built_Environment_Quality. [cit. 2025-05-07].

O projektu. Online. Brněnský architektonický manuál. 2025. Dostupné z: <https://www.bam.brno.cz/clanek/o-projektu/405>. [cit. 2025-01-06].

O projektu. Online. Královéhradecký architektonický manuál. Dostupné z: <https://kam.hradcekralove.cz/clanek/o-projektu/405>. [cit. 2025-01-06].

O projektu. Online. Litomyšlský architektonický manuál. Dostupné z: <https://lam.litomysl.cz/#projekt>. [cit. 2025-01-06].

O projektu. Online. Opavský architektonický manuál. Dostupné z: <https://opam.opava.eu/clanek/o-projektu/405> [cit. 2025-01-06].

O projektu. Online. Plzeňský architektonický manuál. Dostupné z: <https://pam.plzne.cz/article/o-projektu>. [cit. 2025-01-06].

O projektu. Online. Zlínský architektonický manuál. 2025. Dostupné z: <https://zam.zlin.eu/clanek/o-projektu/405>. [cit. 2025-01-06].

PECHAR, Josef, Antonín RŮŽIČKA a Jaroslava STAŇKOVÁ. 1981. *Učebnice architektury pro 3. ročník Středních průmyslových škol stavebních*. Praha: SNTL.

PETRÁKOVÁ, Blanka a HORŇÁKOVÁ, Ladislava. *Emil Králík*. Online. Tady pramení Luhačovice. Dostupné z: <https://tadyprameniluhacovice.cz/prehled-architektu/emil-kralik/>. [cit. 2025-05-07].

PETRÁKOVÁ, Blanka a HORŇÁKOVÁ, Ladislava. *František Roith*. Online. Tady pramení Luhačovice. Dostupné z: <https://tadyprameniluhacovice.cz/prehled-architektu/frantisek-roith/>. [cit. 2025-05-07].

PETRÁKOVÁ, Blanka a HORŇÁKOVÁ, Ladislava. *Oskar Poříška*. Online. Tady pramení Luhačovice. Dostupné z: <https://tadyprameniluhacovice.cz/prehled-architektu/oskar-poriska/>. [cit. 2025-05-07].

POJSL, Miloslav. 2003. *Dvanáct století naší architektury*. 2., upr. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 203 s. ISBN 8071821632.

QUINTAL, Becky. *Architecture is... 121 definitions of architecture*. Online. ArchDaily, 2015. Dostupné z: <https://www.archdaily.com/773971/architecture-is-121-definitions-of-architecture> [cit. 2025-02-13].

SENNETT, Richard, KRATOCHVÍL, Petr (ed.). *Architektura a veřejný prostor: texty o moderní a současné architektuře IV*. Praha: Zlatý řez, 2012. ISBN 9788090382640.

ŠEVČÍK a BENEŠ. *Současná česká architektura*. Online. Earch, 2011. Dostupné z: <https://www.earch.cz/revue/clanek/soucasna-ceska-architektura>

The Role of Public Architecture in Shaping Urban Identity. Online. Dostupné z: <https://www.re-thinkingthefuture.com/architectural-community/a11148-the-role-of-public-architecture-in-shaping-urban-identity/>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Návrh feedu	42
Obrázek 2 Vila Kancnýřka	43
Obrázek 3 Společenský dům.....	44

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Otázky k rozhovorům

PŘÍLOHA P I: OTÁZKY K ROZHOVORŮM

1. Co bylo hlavním impulsem nebo hlavní motivací pro vznik manuálu ve vašem městě/obci?
2. Podle jakých kritérií jste hodnotila, jestli má dané město potenciál pro vytvoření manuálu?
3. Jak jste vybírali konkrétní architektonické prvky, které se do manuálu dostaly? Existoval nějaký systém hodnocení?
4. Jaký byl proces sběru a vyhodnocování informací o architektuře daného města?
5. Kdo všechno byl do tvorby manuálu zapojen? Jaká spolupráce se osvědčila a kde naopak vznikaly třecí plochy?
6. Jaké největší překážky jste při tvorbě manuálu museli překonat? Jak se podařilo je překonat?
7. Je něco, co vás při procesu tvorby manuálu opravdu nemile/mile překvapilo?
8. Byly v průběhu tvorby nutné kompromisy? Pokud ano, v jakých oblastech a proč?
9. Je něco, co byste udělali jinak, kdybyste dnes vytvářeli nový manuál? Jaké ponaučení si odnášíte?
10. Co byste poradili někomu, kdo stojí před myšlenkou vytvořit architektonický manuál pro nové město? Jaké kroky jsou podle vás klíčové?
11. Napadá vás, jak při tvorbě manuálu předejít co nejvíce komplikacím?
12. Luhačovice mají silnou architektonickou identitu (Dušan Jurkovič, funkcionalismus, lázeňská architektura). Vidíte v tomto místě dostatečný potenciál pro tvorbu manuálu?